

ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 329.78 (045)

І. М. Сопілко,
кандидат юридичних наук, професор
В. Б. Черватюк,
кандидат історичних наук, доцент

ЗАЛУЧЕННЯ НАУКОВИХ ТОВАРИСТВ У ПРОЦЕС ВРЯДУВАННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

У статті мова йде про ефективність впливу студентської самоврядної діяльності на процеси демократизації керівництва вищих навчальних закладів. Автори визначають шляхи реального залучення наукових товариств у процес врядування вищою освітою та умови підвищення громадянської активності студентів та аспірантів в університеті.

Ключові слова: наукове товариство, самоврядування, вища освіта, студенти, аспіранти, університет, вищий навчальний заклад.

Постановка проблеми та її актуальність. Новий навчальний рік для переважної більшості вищих навчальних закладів розпочався із жвавого обговорення довгоочікуваного Закону України «Про вищу освіту», прийнятого Верховною радою України 1 липня 2014 року, який встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах їх автономії. Очікуваним результатом Закону є також можливість поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Значну увагу Закону «Про вищу освіту» було приділено і у виступі ректора Національного авіаційного університету Миколи Кулика на зборах трудового колективу університету. Керівник закладу наголосив на важливості підготовки фахівців високої кваліфікації, ґрунтовно зупинився на змінах у роботі, які зумовлені запровадженням нової редакції Закону.

Безумовно, що найбільшу зацікавленість студентства викликали новели закону, пов'язані із автономією університетів, яка дає ВНЗ більше самостійності, в тому числі і у сфері студентського самоврядування. Хоча не слід забувати, що реформаторський характер закону передбачає не тільки більше прав, а й більше обов'язків та відповідальності. Як відзначив міністр освіти та

науки Сергій Квіт, університети тепер будуть самі відповідати за якість освіти, яку вони надають. Як уже наголошувалося, в законі передбачено розширення автономії і повноважень для студентського самоврядування, зокрема, з представниками студентства будуть узгоджуватись відрахування, переведення студентів, призначення заступника декана по студентській роботі, заселення гуртожитків. Важливим у цьому контексті є питання громадянської активності студентів, зокрема і майбутніх юристів, факторів і умов її формування, впливу на організацію роботи вищих навчальних закладів та процес демократизації суспільства в цілому. Участь студентської громадськості в процесі прийняття важливих рішень сприяє підвищенню ефективності діяльності керівництва університету та його структурних підрозділів. Приймаючи участь у роботі самоврядних організацій, студенти здобувають знання, навички та засвоюють цінності демократичного суспільства. Такі об'єднання можна вважати суспільними лабораторіями, де молоді люди вчаться демократії. Вже зараз, через участь у самоврядних структурах, студенти мають стати повноправними партнерами у врядуванні вищою освітою.

Аналіз досліджень та публікацій. Науково-теоретичні та практичні основи самоврядування стали предметом вивчення В. Кумаріна, І. Глікмана, А. Нікітіна, В. Кузя, В. Яценко, В. Бобрицької, Г. Цибулька, В. Коротова, Л. Гордіна, Л. Новікової, М. Приходька, В. Жукова, К. Потопа та ін.

Мета статті зумовлена необхідністю визначити шляхи реального залучення студентів та

аспірантів у процес врядування вищою освітою, зокрема, через наукові товариства та умови підвищення їх громадянської активності в університеті.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що в час, коли Українська держава переживає чи не найважчі часи за всі роки незалежності, як ніколи важливим є прагнення молодих людей брати участь у громадському житті. Особливо це стосується студентства, яке неодноразово доводило свою активну позицію у найважливіших питаннях, пов'язаних із майбутнім нашої держави. Але для того, щоб робота на благо суспільства була успішною, потрібно затратити чимало часу й зусиль. Адже, як сказав відомий англійський історик А. Тойнбі, механізмом розвитку цивілізації є її вміння давати відповіді на ті виклики, які ставить перед нею сучасний світ, якщо ж цивілізація не справляється із своїм завданням, вона занепадає [2]. Тому сьогоднішні виклики часу є суттєвим випробуванням, в першу чергу для молодих людей, і особливо для тих, які здобувають вищу освіту, так як від їхнього вміння реагувати, змінювати, працювати, удосконалювати, залежить не тільки майбутнє українських університетів, а й майбутнє нашої держави.

Тому, повертаючись до порушених проблем, відзначимо, що участь в процесі прийняття рішень повинна бути частиною повсякденного життя студентів. Але така участь неможлива без належного інформування студентства про існуючі проблеми в університеті. Проблеми заохочення студентів до процесу управління знайшли вже своє відображення в залученні до вирішення соціальних проблем: сприянні волонтерству та благодійництву. Незаперечною також є важливість участі студентства та аспірантів у науковій роботі, активізація їх участі у становленні та розвитку наукових шкіл. Максимально ефективно налагодити цей вид діяльності допомагають студентські та аспірантські громадські структури, такі як наукові товариства, які є добровільними самоврядними неприбутковим формуваннями, створеними на основі вільного волевиявлення молодих науковців. Так у статті 41 Закону України «Про вищу освіту» чітко виписано умови діяльності цієї частини системи громадського самоврядування вищих навчальних закладів, відповідно до яких наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених забезпечує захист прав та інтересів осіб, які навчаються або працюють у вищому навчальному закладі, зокрема, щодо питань наукової діяльності,

підтримки наукоємних ідей, інновацій та обміну знаннями. У своїй діяльності наукові товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених керуються законодавством, статутом вищого навчального закладу та положенням про наукові товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених. Основні принципи на яких має бути заснована діяльність цих структур – це свобода наукової творчості, добровільність, колегіальність, відкритість, рівність прав осіб, які навчаються, на участь у діяльності наукових товариств студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених. Основні завдання наукових товариств також визначені законодавством, до них належить: проведення та організація наукових та освітніх заходів; популяризація наукової діяльності серед студентської молоді, сприяння залученню осіб, які навчаються, до наукової роботи та інноваційної діяльності; представлення інтересів студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених перед адміністрацією вищого навчального закладу та іншими організаціями з питань наукової роботи та розвитку академічної кар'єри; сприяння підвищенню якості наукових досліджень, обміну інформацією між молодими вченими та дослідниками, розвитку міжвузівського та міжнародного співробітництва. Новелою закону «Про вищу освіту» є те, що за погодженням з науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених керівництво ВНЗ приймає рішення про відрахування осіб, які здобувають ступінь доктора філософії, з вищого навчального закладу та їх поновлення на навчання [1, ст. 41]. Таким чином, аналізуючи положення закону щодо наукових товариств студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених можна констатувати – їх права до певної міри розширюються, що дозволяє молодим науковцям приймати активну участь у процесах демократизації керівництва вищих навчальних закладів, впливати на врядування вищою освітою та підвищувати громадянську активність студентів, аспірантів та молодих вчених в університеті.

Розглянемо на конкретному прикладі, за яких умов наукове товариство може належним чином виконувати поставлені перед ним завдання. В Юридичному інституті НАУ уже більше семи років працює наукове товариство студентів та аспірантів (далі НТСА), метою якого є сприяння розкриттю творчого потенціалу та самореалізації зацікавленої у науково-дослідній роботі студентської молоді. Основними завданнями, які визначають напрями діяльності НТСА ЮІ є: сприяння підвищенню зацікавленості студентів ЮІ у нау-

ковій та громадській діяльності; закріплення у студентів фундаментальних знань з базових навчальних дисциплін, розвиток творчого мислення в процесі наукової роботи; допомога у розкритті внутрішнього потенціалу студентів через сприяння в пошуках та обранні ними найбільш цікавих та актуальних тем для наукових досліджень, а також апробації їх на практиці; набуття студентами досвіду участі в організації науково-практичних заходів: наукових дискусій, конференцій, семінарів, круглих столів; сприяння розвиткові вміння працювати в команді шляхом залучення студентів на добровільних засадах до самостійної або колективної науково-дослідної та громадської організаційної роботи; розширення кола партнерських зв'язків із студентською науковою молоддю – представниками інших факультетів НАУ, ВНЗ України та інших держав; виховання всебічно розвиненої особистості студента – правника. Аналізуючи діяльність НТСА ЮІ, як самоврядної структури, можна відзначити, що тільки за минулий рік за їх активної участі, науковою роботою було охоплено близько 35% студентів юридичного інституту, більше 300 студентів прийняли участь у наукових заходах, які проводилися як в нашому університеті, так і поза його межами. За цей же період було проведено 4 масштабні внутрішні конференції, реальну допомогу в організації яких надавали і члени НТСА ЮІ, зокрема, це: Всеукраїнська конференція молодих учених і студентів «Аеро-2013. Повітряне і космічне право» (22.11.2013 р.); IV Міжнародна наукова конференція «Людина, суспільство, держава: правовий вимір в сучасному світі» (27.02.2014 р.); XIII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки» (03.04.2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція до Дня науки «Тенденції розвитку юридичної науки в XXI ст.» (22.05.2014 р.). Більше 130 студентів за цей навчальний рік стали учасниками і мають наукові публікації у збірниках матеріалів конференцій, що відбувалися в різних містах України та за кордоном: в Харкові, Запоріжжі, Львові, Донецьку, Сімферополі, Полтаві, Чернівцях, Сумах, Ірпені, Луцьку, Кракові, Іркутську, Кургані, Софії та ін. В загальній кількості протягом 2013-2014 н.р. було опубліковано більше 520 тез та наукових статей студентів Юридичного інституту, а це майже на 5% більше, ніж у попередньому році.

Відрядно, що студенти та аспіранти, завойовуючи перші позиції, виступаючи на конферен-

ціях і конкурсах, сприяють підвищенню авторитету, популяризації наукових досягнень інституту та університету. Високий рівень наукової і освітньої діяльності майбутніх правників визначається її результативністю: так команда Юридичного інституту стала переможцем Всеукраїнського правового VIP-турніру (29.11.2013 р.); представники НТСА ЮІ нагороджені почесними дипломами за активну участь в підготовці, організації та проведенні 5 Київської Міжнародної моделі ООН; представники ЮІ стали призерами III Міжвузівського відкритого турніру з прав людини «Правові цінності Європейського союзу» (що проводився на базі Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів міліції громадської безпеки та внутрішніх військ Національної академії внутрішніх справ (10.12.2013 р.)); команда студентів Національного авіаційного університету отримала іменні сертифікати за активну участь у роботі II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади за спеціальністю «Правознавство» у 2013-2014 н. р.; три студентки ЮІ стали переможницями (лауреатками) II (заклучного) туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з юридичних наук у 2013-2014 н. р. та ін.

Крім того, при вмілому сприянні НТСА, студенти ЮІ постійно підтверджують тезу про те, що вплив правників на всі політичні та соціально-економічні процеси держави є незаперечним, що саме представники юридичної професії активно сприяють руху України на шляху побудови демократичної держави європейського типу, утверджують і забезпечують права і свободи людини, верховенство права. Свідченням цього є чисельні нагороди, отримані за високі досягнення, як, наприклад, «Кращого доповідача секції» чи «Кращої доповіді» за підсумками проведення чималої кількості конференцій. А такі наукові заходи, як міжуніверситетські круглі столи «Трипатризм та соціальний діалог у ВНЗ» (грудень 2013 року), «Освічена молодь-сильна країна» (травень 2014 року), які безпосередньо організовувалися і проводилися НТСА, є яскравим підтвердженням ефективності студентської наукової діяльності через організаційну роботу таких самоврядних структур.

Ще один із видів діяльності НТСА в ЮІ – це виявлення здібних до наукової роботи молодих людей. Так, для налагодження кращої співпраці з студентами, голова і члени НТСА щоразу на початку навчального року проводять збори по ознайомленню першокурсників з діяльністю НТСА ЮІ та з основними напрямками роботи

цієї самоврядної структури. Під час цього заходу здійснюється анкетування серед студентів, мета якого виявити рівень підготовки першокурсників до ведення наукової роботи та з'ясувати їх наукові вподобання і організаційні здібності. Такий підхід дозволяє залучити до наукової роботи дійсно творчих і обдарованих молодих людей, а також, в майбутньому, поповнити ними самоврядні структури, зокрема, і НТСА.

Важливо, що ще одним напрямом діяльності НТСА – є розширення кола партнерських зв'язків із представниками студентської науки з інших ВНЗ. Так на етапі розробки знаходяться меморандуми про співпрацю з: НТС Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (м. Харків) та його Полтавським інститутом; НТСА Академії адвокатури України (м. Київ). Вже підписано меморандум про співпрацю між студентським Парламентом та НТС КУП НАН України та НТСА ЮІ під час проведення круглого столу на тему «Студентське самоврядування: роль, місце та значення в контексті розвитку муніципального управління» (07.12.2013 р.). 28 лютого 2014 року голова Наукового товариства студентів та аспірантів ЮІ НАУ Дар'я Бондаренко разом із студентами ЮІ провела зустріч із аспірантами Ягеллонського університету Каролем Стандьо, Домініком Засц та Камілем Мамаком, на якій обговорювались ті проблеми, з якими найчастіше стикаються молоді люди, займаючись науковою діяльністю як в Україні так і в Польщі. Під час зустрічі піднімалися питання формування правничих наукових шкіл та участі в цьому студентів та аспірантів. Завдяки такому міжнародному співробітництву, збагачується навчальний та науковий потенціал на підставі переймання та використання світового досвіду, в тому числі студентського самоврядування, залучається на навчання здібна молодь із-за кордону, популяризуються у світі досягнення України в галузі науки і освіти.

Висновки. Таким чином, аналізуючи діяльність наукового товариства студентів та аспірантів, яке є частиною системи громадського самоврядування вищого навчального закладу і формується на демократичних засадах шляхом виборів, можна стверджувати що, не дивлячись на активну організаційну та наукову діяльність,

роль товариства у процесах демократизації процесів врядування в університеті ще не є досить вагомою. Це пов'язано, насамперед, із відсутністю механізмів впливу товариства на рішення кафедри, вченої ради інституту. В майбутньому, з метою вирішення даної проблеми і у зв'язку із розширенням повноважень НТСА за новим «Законом про вищу освіту», вважаємо за потрібне ввести голову НТСА до складу Вченої ради інституту та запрошувати представників НТСА на засідання кафедр, де обговорюються звіти аспірантів та розглядається питання про належне виконання ними плану їх роботи. Крім того, рішення вченої ради про відрахування та поновлення аспірантів попередньо має узгоджуватись з НТСА. В цьому випадку члени НТСА не тільки будуть ознайомлені з проблемами підготовки наукових робіт, а й вноситимуть власні пропозиції по їх вдосконаленню. Крім того, для ефективного функціонування студентського самоврядування в українських ВНЗ необхідно використовувати кращий досвід роботи органів самоврядування інших країн. Зокрема, це стосується матеріальної бази та фінансової незалежності органів студентського самоврядування, чіткого механізму взаємодії органів студентського самоврядування та адміністрації, реалізації соціальних та виробничих проектів органами студентського самоврядування, зацікавленості студентів у роботі студентського самоврядування. Вважаємо, що не дивлячись на те що імплементація закону «Про вищу освіту» буде складним завданням, університети зуміють подолати притаманний їм консерватизм і активно долучатись до реалізації норм закону і вагому роль у цьому відіграють самоврядні студентські структури, в тому числі і НТСА.

Література

1. *Про вищу освіту*: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. *Тойнби А. Дж.* Постыжение истории / А. Дж. Тойнби. – Пер. с. англ. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.alleng.ru/d/hist_vm/hist013

И. Н. Сопилко, В. Б. Череватюк

Привлечение научных товариществ в процесс руководства высшим образованием.

В статье речь идет об эффективном влиянии студенческой самоуправленческой деятельности на процессы демократизации руководства высших учебных заведений. Авторы определяют пути реального привлечения научных товариществ в процесс руководства высшим образованием и условия повышения гражданской активности студентов и аспирантов в университете.

Ключевые слова: научное товарищество, самоуправления, высшее образование, студенты, аспиранты, университет, высшее учебное заведение.

I. Sopilko, V. Cherevatiuk

Involvement of scientific societies in the process of higher education governance.

The article deals with effectiveness of the impact of the students' self-governance on the processes of democratization of higher education. The authors identify ways of real involvement of scientific societies in the process of higher education governance and conditions of increasing students' and postgraduate students' public activity in the university.

Key words: scientific society, self-governance, higher education, students, postgraduate students, university, higher education institution.